

Uz Sedmu konferenciju šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja

Dr GAVRO ALTMAN

Odgovorno državljanstvo

Šta znače konferencije šefova država ili vlada u životu pokreta nesvrstanošći? Odgovori koji pretenduju na lapidarnost — od »ništa« do »pokret se izražava samo u svojim konferencijama« — opterećeni su nedozvoljenim potcenjivanjem ili neopravdanim precenjivanjem.

Nesvrstanost je, da počnemo od precenjivanja, suviše složen i višeznačan međunarodni fenomen da bi se njegova težina, vrednost ili uticaj mogli meriti samo »uspehom« ili »neuspehom« njenih konferencija, pogotovu ako se ima na umu da bi trebalo imati čvrste, naučno zasnovane i praksom proverene kriterijume za merenje uspeha. Nesvrstanost je, pre svega, zajednički naziv za velik, sve veći broj nacionalnih spoljnih politika, koje se u mnogo čemu međusobno razlikuju, ali su istovremeno povezane važnim zajedničkim interesima i stremljenjima. Nesvrstane zemlje deluju samostalno, donekle i usklađeno, u međunarodnom životu, u Ujedinjenim nacijama, na ekonomskim i drugim konferencijama, u grupacijama zemalja u razvoju, na Konferenciji o evropskoj bezbednosti i saradnji, u naporima za gašenje ratnih požara i drugde. Opšti bilans nesvrstanošći može se dobiti samo *sabiranjem svih tih aktivnosti i njihovih efekata, zatim upoređivanjem zbira sa slabostima, manama i gubicima pokreta nesvrstanošći*. Zaključci konferencija nesvrstanih zemalja zasnivaju se na konsenzusu. Ma koliko teškoća proizlazilo iz takvog načina odlučivanja, nemamo za njega, očigledno, valjane zamene u pokretu koji se zasniva na ravnopravnosti i uvažavanju svih interesa. Tako se dešava da je u Ujedinjenim nacijama većina nesvrstanih zemalja eksplicitnija i kategoričnija u stavu prema nekim akutnim

dramama međunarodnog života (Kampučija ili Avganistan, na primer) nego što su rezolucije njihovih dveju poslednjih konferencija. Otuda i relativna razlika između nesvrstanosti kao politike, odnosno političke doktrine, koja tokom dveju poslednjih decenija doživljava neprekidan uspon, i nesvrstanosti kao pokreta koji ima svoj kvantitativni i kvalitativni rast, ali i svoje zastoje, krize, nazadovanja i padove. Sve u svemu, bilans nesvrstanosti je u celini povoljniji ako se analizuje *celokupnost njenog međunarodnog delovanja*, a ne samo tok i proizvod njenih konferencija.

No i one, konferencije, izvanredno su važan indikator razvitka ili, da se poslužimo jednim izrazom Lazara Mojsova, sazrevanja politike i pokreta nesvrstanosti. Ne samo zato što se na njima dobro vizuelizuje numerički rast pokreta (u Nju Delhiju 101 zemlja učesnica s punim pravima), nego zato što su konferencije šefova država ili vlada, uprkos svim svojim slabostima i u okvirima u kojima sam pokušao da ukažem, po pravilu značajan faktor pokretove kohezije. Pokret se zasniva na zajednici interesa, ali se, kao svako zajedništvo, mora učvršćivati, katkad i spasavati od centrifugalnih snaga. Nije tačno, dakle, da konferencije na kojima se potvrđuju osnovni postulati pokreta i formulišu njegova zajednička gledišta o dugoročnim ili trenutnim problemima naše planete — i to, kao što je već rečeno, u sve širem krugu zainteresovanih — mogu a da ne znače ništa u istorijskom koraćanju nesvrstanosti kroz prostor i vreme. Ne verujemo u privlačne, ali neizbežno jednostrane kvalifikacije pojedinih konferencija nesvrstanih zemalja (na primer, Beogradska konferencija: mirotvorna; Kairska konferencija: antikolonijalistička ili »koegzistencijska«; Alžirska konferencija: ekonomska, itd.), jer su ciljevi nesvrstanosti oduvek bili složeniji i dalekosežniji, ali su te konferencije ipak obeležavale razvojne etape nesvrstanosti. One se moraju međusobno upoređivati, mada je još važnije da se njihova performansa upoređuje sa izazovima svetskih prilika i sa problemima u samom pokretu. Šta je, s tim u vezi, pokazala konferencija u Nju Delhiju?

Globalni kontekst

Između Šeste i Sedme konferencije šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja međunarodne prilike su se vidljivo pogoršale. Ako se 1979. godine moglo govoriti o krizi »detanta«, 1983. godine treba jasno i bez okolišanja reći da je taj, prostorno i sadržajno usko kro-

jeni, ograničeni interblokovski »detant« mrtav i pokopan. Ta reč, ukoliko se još koristi, zvuči kao prizivanje vremena kada se na marginama interesnih sfera supersila vodio, doduše, po neki mali rat, ali je glavni pravac njihove međusobne koegzistencije i komunikacije izgledao koliko-toliko prohodan. Na ruševinama tog i takvog »detanta« ostalo je nastojanje da se izbegne velika i neposredna konfrontacija, koja bi bila fatalna, ali je degradacija američko-sovjetskih odnosa otišla tako daleko da se ne mogu isključiti nove, veće, oštrije konfrontacije na svetskoj »periferiji«, sa povratnim dejstvom na prividno smirenu ili, bilo bi tačnije reći, u prividan mir uljuljkanu Evropu.

Nesvrstane zemlje, ili bar njihov veći deo, nisu imale mnogo iluzija u vezi sa dosadašnjim cikličkim popuštanjima napetosti u odnosima supersila, jer od toga nisu imale osobite koristi. Ukazujući na tu činjenicu, zabeležio sam prošle godine: »Naprotiv, u vreme nešto boljeg američko-sovjetskog razumevanja i vidljivih efekata popuštanja zategnutosti između Istoka i Zapada na evropskom tlu, pojačani su rivalitet i borba za uticaj na širokim, čvrstim blokovskim međama neobeleženim vanevropskim prostorima. Broj oružanih sukoba ili konfrontacija na granici takvog sukoba nije se ništa smanjio nego se čak povećavao tokom dosadašnjih »detanata«. U tom smislu, zemlje »trećeg sveta« — većinom ekonomski nerazvijene, često socijalno i politički nestabilne, a pretežno nesvrstane — trpe i od međusobne konfrontacije svetskih moćnika, ali neretko i od njihove nagodbe, to jest od nastojanja da se očuva hijerarhijska struktura međunarodnih odnosa u kojoj neki pretenduju na pravo da odlučuju očekujući od drugih da se povinuju odlukama. »Mali« ratovi, intervencije u suverenim zemljama ili pokušaji da se nasiljem koči kretanje još podjarmljenih naroda ka nezavisnosti bujali su, dakle, i u »detantu«, svedočeći, pored ostalog, o uskosti i nesavršenstvu njegove osnove«. ¹

Mada čovečanstvo ima teže, fundamentalnije i sigurno dugovečnije probleme koji čekaju na rešavanje, jarko osvetljenim delovima međunarodne scene suvereno dominiraju prebrojavanje raketa — stratezijskih i »srednjih« — naglašeno nepoverenje i međunarodne optužbe supersila, njihovo nastojanje da konsoliduju i disciplinuju sopstvene saveze, a i njihovo nadmetanje za uticaj na treće zemlje, uključujući nesvrstane. Iako ni »detant« nije doneo olakšanje višestruko defavorizovanom Jugu, većinom nesvrstanom i nesvrstanost

¹ G. A.: *Velika debata o značenju i ciljevima nesvrstanosti*, »Liber« i »Prosvjeta«, Zagreb 1982, str. 115—116.

je bila prinuđena da definiše, tačnije rečeno da redefiniše svoje ciljeve u uslovima ponovnog pogoršavanja američko-sovjetskih odnosa.

To pogoršavanje se, uostalom, danas odigrava na fonu tako duboke krize međunarodnog ekonomskog poretka kakva se u vreme »hladnog rata« nije ni naslućivala. Naprotiv, i razvijene kapitalističke zemlje i one koje su za svoj sistem usvojile odrednicu »realni socijalizam« doživljavale su uporedo — i verovatno ne slučajno uporedo — srazmerno brz ekonomski rast koji je trajao od početka pedesetih do sredine sedamdesetih godina. A onda su, opet uporedo, linije rasta krenule nadole. Pokušaji da se ta pojava proknjiži samo kao energetska kriza, monetarna kriza, kriza kapitalizma ili, obratno, kao kriza socijalizma, pokazali su se bezuspešnim. Ekonomsko-socijalni horizonti su svuda zamračeni. Poremećaji su vrlo veliki i na kapitalističkom i na državnosocijalističkom polu blokovske podele. Recesija, niske stope rasta, nezaposlenost (vidljiva ili sakrivena iza niske produktivnosti), inflacija (priznata ili nepriznata) očigledno su opšti fenomeni. Izuzetaka ima jedva toliko da potvrde pravilo. Najveće račune plaćaju, naravno, nerazvijene zemlje. Perspektive razvoja izgledaju, u težim slučajevima, potpuno zatvorene, a i u boljim slučajevima jedva se naziru. Međutim, danas više nije reč samo o hroničnim nevoljama nerazvijenih zemalja. Prouzrokovane, pretežno, ulogom koja im je dodeljena u međunarodnom ekonomskom poretku, a pre svega u nejednakoj razmeni, te nevolje su se kao bumerang vratile bogatijim i razvijenijim zemljama. A ekonomske teškoće razvijenih zemalja, sa svojim ozbiljnim socijalnim reperkusijama, sigurno nisu mogle doprineti spasavanju manjkavog, na mnogim ne-tačnim premisama zasnovanog »detanta«.

Ako bi se radilo samo o ekonomskim, društvenim i političkim teškoćama pojedinih zemalja, ostali svet bi, eventualno mogao da slegne ramenima i da — oslanjajući se na inače ispravno načelo da svako treba da rešava svoje probleme — ostane neosetljiv za te teškoće. Davno je, međutim, prošlo vreme relativno izolovanih poremećaja i kriza, koje nemaju šire međunarodne reperkusije. Već je kapitalizam povezao svet u uzročno povezanu reproduktivnu celinu. Mada savremeni svet nije više samo svet kapitalizma, odnosi međuzavisnosti postali su još čvršći, a burni naučni i tehnološki razvitak dalje ih učvršćuje. A kako su to, u svetskim razmerama, odnosi neravnopravnosti, odnosno asimetrične međuzavisnosti, jer je naše vreme, uporedo s tim, obeleženo izvanredno snažnom željom naroda za nezavisnošću i emancipacijom, postalo je neophodno da se čovečanstvo *zajednički suoči sa problemima svog opstanka*, sa svojom bu-

dućnošću. U vezi sa astronomski visokim dugovima zemalja u razvoju (i ne samo zemalja u razvoju), u poslednje vreme se često čuje mišljenje da su poverioci i dužnici najzad postali saveznici. Mada zvuči kao prigodna dosetka, ova tvrdnja sadrži nešto istine, jer se u ovom međuzavisnom svetu teško može zamisliti takav nacionalni bankrot koji ne bi imao nesagledive međunarodne posledice.

Ispod bučne američko-sovjetske konfrontacije — koja se uporno gura u prvi plan svetskih političkih preokupacija, predstavljajući se lažno kao borba za velike etičke vrednosti i navodno superiorne oblike života, a ne kao sukob ambicija i interesa — ključaju velike egzistencijalne dileme čovečanstva koje čekaju na valjane i primenljive odgovore. Pokret nesvrstanosti, koji je i dosad pridavao pravi značaj tim dilemama, naglašavajući da rastući jaz između svetskog bogatstva i svetske bede nije ništa manje opasan od gomilanja nuklearnih i termonuklearnih bombi, prinuđen je i na tom polju da se suoči s novim izazovima.

Sopstvena iskušenja

Koliko je pokret nesvrstanosti sposoban da se suoči s tim, osetno naraslim iskušenjima? Odgovor na to pitanje su mnogi analitičari nesvrstanosti očekivali od konferencije u Nju Delhiju, previđajući ponekad onu, već navedenu činjenicu da su vitalnost i akciona sposobnost nesvrstanosti podvrgnuti gotovo svakodnevnom proveravanju, a da se velika bitka oko njene politike vodila, i uglavnom okončala, pre te konferencije. Nesvrstanost je, kako se srećno izrazila Indira Gandhi, istorijski proces. Kao istorijski on je dug, a kao proces u kome učestvuje velik broj u mnogo čemu raznorodnih činitelja on je i neizbežno protivrečan, neravnomeran, često grčevit i dramatičan.

Pri tom valja neprekidno otklanjati i jednu, u osnovi dobronamernu zabludu da je nesvrstanost istorijom osuđena na uspeh. Ta zabluda proizlazi iz pogrešnog »čitanja« činjenice da se nesvrstanost pojavila na pozornici međunarodnih odnosa kao »izraz i nastavljač velike antiimperijalističke revolucije narodâ« (Edvard Kardelj). Njena vokacija je, dakle, revolucionarna, ona teži radikalnoj promeni celog sistema međunarodnih odnosa sazdanog u epohi imperijalizma i podvrgnutog njegovim zakonitostima, sistema koji još preovladava u savremenom svetu (oličen prvenstveno u vojno-političkim blokovima) i u koji su se, faktički, uklopile i mnoge zemlje čiji su druš-

tveni sistemi inače doživljavali korenite promene. Jednostranim tumačenjem te istine može se stići do shvatanja da je istorijom određeni zadatak nesvrstanosti da menja sistem međunarodnih odnosa, i budući da će to potrajati — nesvrstanosti je obezbeđena sigurna budućnost. Ova romantičarsko-fatalistička percepcija nesvrstanosti suprotna je »realističkom« shvatanju da pokret čija je snaga više politička i moralna nego ekonomska, a pogotovu vojna, nema šta da traži u svetu kojim upravljaju zakoni sile i ravnoteže sila, shvatanju po kome je pokret nesvrstanosti samo prostor za manevrisanje velikih sila ili poželjno oruđe za njihovo međusobno nadmetanje.

Romantična zabluda da će nesvrstanost živeti i prosperisati u svakom slučaju, prilično raspostranjena u nekim nesvrstanim zemljama (nije nepoznata ni kod nas), politički je bezazlena, ali demoralizatorska. Upravo je istorija potvrdila da ni jedna politika, ma koliko dobra bila, nema tapiju na uspeh, odnosno neće uspevati ako se ne trudi. Zato, razume se, nije svejedno u kakvom stanju se nalazi nosilac politike nesvrstanosti, pokret nesvrstanih zemalja, koliki je stepen njegovog jedinstva i akcione sposobnosti, a pogotovu koliko su međusobni odnosi tih zemalja u skladu s velikim načelima što ih preporučuju svetu. U tom pogledu su poslednje godine bile izrazito nepovoljne. Iračko-iranski rat teško opterećuje pokret nesvrstanosti, izaziva nepoželjne polarizacije unutar pokreta i šteti njegovom ugledu. Zbog njega je i Sedma konferencija šefova država ili vlada kasnila više od pola godine i promenio se njen predviđeni domaćin. Ni ta konferencija nije mogla proizvesti više od dobronamernog poziva da se taj besmisleni sukob obustavi i obaveze da će se preduzeti novi posrednički naponi. Vijetnamska invazija Kampučije kompromituje načelo nemešanja u tuđe unutrašnje poslove, otupljujući time jedno od najbritkijih oružja nesvrstanosti. Osim toga, izaziva srazmerno dugotrajnu polarizaciju u pokretu. Odsustvo konsenzusa, ponovljeno u Nju Delhiju, ni malo ne jača njegovu akcionu sposobnost. Tu su i međusobne razmirice arapskih zemalja, sada isprepletene i sa iransko-iračkim ratom, koje otežavaju traženje izlaza iz hronične bliskoistočne krize. Nabranje bi se moglo nastaviti, ali se može na ovom mestu i prekinuti, uz napomenu da neki od ovih sukoba imaju svoje istorijske, autohtone korene, ali da ni jedan od njih nije nezavisan od velikih ambicija i konfrontacija velikih sila, koje se uvek, a pogotovu kad se spirala konfrontacije ustremkuje naviše, transponuju i na teren nesvrstanosti.

Nesvrstanost želi promene u svetu, ali ona je i čedo ovog sveta, naslednik mnogih njegovih mana. I konferencija u Nju Delhiju je

pokazala da ne smemo odustajati od nastojanja da se smanji raskorak između načela nesvrstanosti, koje svi usvajamo i ponovo potvrđujemo i međunarodnopolitičkog ponašanja nekih nesvrstanih zemalja. No, ta nastojanja treba da se oslanjaju na staro i opšte opredeljenje za nesvrstanost kao nezavisnu vanblokovsku globalnu političku snagu. Na drugoj osnovi uopšte se ne može obezbediti jedinstvo pokreta i ublažavanje njegovih unutrašnjih nevolja.

Velike polemike oko te i takve opcije nesvrstanosti izostale su sa vidljivog dela Konferencije u Nju Delhiju, ili su bile marginalne. U poređenju s konferencijom u Havani, u tom pogledu je postignut znatan napredak. On može, ako ne odmah a ono bar postepeno, da olakša i rešavanje nekih »domaćih« briga nesvrstanosti. Postoji više razloga za taj napredak.

Najvažnija je, svakako, činjenica što su uporni pokušaji vezivanja pokreta nesvrstanosti za jedan od vojno-političkih blokova — suprotni njegovoj suštini, njegovim načelima i njegovoj strategiji — doživeli neuspeh već na Havanskoj konferenciji. Na poslednjoj konferenciji u Nju Delhiju predsednik Tito je bio pominjan ne samo kao jedan od osnivača pokreta nesvrstanosti, nego i kao državnik koji je svojim angažovanjem i autoritetom dao izvanredan prilog očuvanju njegovih osnovnih vrednosti. Dobro je podsetiti se šta je Tito uoči poslednjeg velikog sastanka šefova država ili vlada kojem je prisustvovao poručio pokretu nesvrstanosti: »Politika i pokret nesvrstanosti ne mogu biti transmisija ili rezerva bilo kog bloka. To je nespojivo sa suštinom politike nesvrstanosti. Naš stav prema blokovskim grupacijama i njihovoj ulozi u svijetu je poznat. Mi se, kao što sam u više mahova isticao, opredjeljujemo prije svega prema politici pojedinih zemalja koje pripadaju blokovima, cijeneći da li ta politika doprinosi miru, bezbjednosti i napretku, ili ne. To nije stav podjednake distance niti apriorističke osude.«²

Bilo bi, razume se, besmisleno tvrditi da su pokušaji vezivanja pokreta nesvrstanosti, ili njegovih delova za jedno ili drugo veliko središte moći potpuno otklonjeni. Oni su, u ovom ili onom obliku, stari koliko i pokret, koji utiče na svet, ali je i pod uticajem sveta, i trajaće, sigurno, još vrlo dugo. Neke od najvećih polemika vođenih na Njudehlijskoj konferenciji (o kampučijskom predstavništvu, pre svega) predstavljaju izraz takvih nastojanja. Činjenica je, ipak, da su oni u Nju Delhiju bili diskretni, usredsređeni više na parcijalne teme konferencije nego na osnovnu »filozofiju« i politiku pokreta

² Intervju predsednika Tita »Borbi« (14. avgust 1979), *Istorijska misija pokreta nesvrstavanja*, »Radnička štampa«, Beograd 1980, str. 16.

nesvrstanosti. Pored otpora većine nesvrstanih zemalja i već navedenog neuspeha pobornika teze o »prirodnom savezništvu« na konferenciji u Havani, ova modifikacija se mora, čini mi se, pripisati dvema važnim okolnostima:

1. Ne ulazeći ovom prilikom u razloge zbog kojih je vlada ove ili one nesvrstane zemlje prihvatila ideju »prirodnog savezništva« s jednim blokom ili, obratno, »prirodne« konfrontacije s drugim blokom, treba imati na umu da su u pitanju ekonomski nerazvijene zemlje, koje su, zajedno s ogromnom većinom drugih nesvrstanih zemalja, životno zainteresovane za duboku promenu u sistemu međunarodnih odnosa. Zajednički naponi nesvrstanih zemalja kao »političkog aktiva zemalja u razvoju« da se takve promene počnu ostvarivati, makar i postepeno i delimično, u odnosima Sever-Jug, a da se uz to jača međusobna saradnja zemalja u razvoju (Jug-Jug), potrebni su svim tim, kao i tolikim drugim zemljama. Već se u Havani pokazalo da takvi interesi mogu da pretegnu nad doktrinom »prirodnog savezništva«. Isti fenomen se ponovio u Nju Delhiju.

2. Supersile su postale u najmanju ruku obazrivije prema nesvrstanosti. Tvrdnja da su nesvrstanost ili neutralnost nemoralni pripadaju, na američkoj strani, prošlosti. Stiglo se do zvaničnih dobrih želja konferenciji nesvrstanih zemalja, do odobravanja izvornih načela nesvrstanosti, do konstatacije da je politička deklaracija Konferencije u ponečem dobra, a u ponečem ne. Posle jasno ispoljene zainteresovanosti nekih zapadnoevropskih članica Atlantskog pakta za globalnu ulogu pokreta nesvrstanih zemalja, Sjedinjene Američke Države nisu mogle dugo da zaostaju, niti da se ograniče na unapređivanje saradnje samo sa brižljivo selekcionisanim nesvrstanim zemljama. Sovjetske interpretacije nesvrstanosti su, naravno, isto podređene sopstvenim državnim ciljevima, i zato jednostrane i uslovne (nesvrstanost je dobra ako je antiimperijalistička ili zato što je antiimperijalistička). No, i one su postale fleksibilnije. Više je uvažavanja za kompleksno shvaćenu globalnu ulogu pokreta nesvrstanosti. Sve to, naravno, ne znači da prestaje nadmetanje za uticaj na pojedine nesvrstane zemlje ili, ako i kada je to moguće, na pokret kao celinu, da geografski i politički prostor nesvrstanosti prestaje da bude poligon za velike manevre, sa poznatim rizicima i posledicama. Međutim, opšta deterioracija međunarodnih odnosa dovodi do toga da se, uz poznata nastojanja da se veliki problemi rešavaju u krugu velikih, više vodi računa i o ulozi nesvrstanosti kao faktora kakve-takve stabilnosti tih odnosa. Teško da će se smanjiti iskušenja nesvrstanih zemalja, ali se, uprkos svim slabostima pokreta nesvrstanosti, očigledno širi prostor za njegovo političko delovanje.

Konferencija u Nju Delhiju bila je donekle rasterećena lažnih dilema kojima je pokret nesvrstanosti bio opterećen poslednjih godina. Zahvaljujući okolnostima o kojima je već bilo reči, nije ovom prilikom moralo biti uloženo mnogo napora da bi se raspravilo koliko je nesvrstanost antiimperijalistička (ona je takva po svojoj prirodi i po svojim ciljevima), da li ima trajne saveznike i trajne protivnike, da li se postojeći blokovi međusobno razlikuju ili ne, da li — da rekapitulišem lažne dileme — treba naglašavati antiimperijalizam ili vanblokovsku poziciju nesvrstanosti. Na ovo pitanje je, u stvari, odgovorila već Prva konferencija šefova država ili vlada vanblokovskih zemalja (Beograd, 1961) konstatacijom da »postojeći vojni blokovi koji izrastaju u sve moćnije vojne, ekonomske i političke grupacije, po logici i karakteru njihovih međusobnih odnosa, moraju da izazivaju periodično zaoštavanje međunarodnih odnosa, »hladni rat« i stalno goruća opasnost njegovog pretvaranja u stvarni rat postaju sastavni deo stanja u savremenim međunarodnim odnosima». ³ Ništa se, u tom pogledu, nije promenilo ni u stvarnosti ni u stavu nesvrstanih zemalja.

One su, međutim, bile suočene s jednom dilemom, koja, donekle uprošćena, glasi: treba li politika nesvrstanosti, izražena u dokumentima konferencija nesvrstanih zemalja, da bude dug registar opredeljenja prema regionalnim problemima i sporovima (ma koliko oni važni bili) ili treba, pre svega, da se usredsređuje na najkrupnije svetske probleme, odnosno na svoje globalne zadatke. Neosporan je uspeh konferencije u Nju Delhiju, što je, i na njoj i u njenim zaključcima, jasno preovladavalo saznanje o prvenstvu ovog drugog zadatka. Time se, u suštini, rešava i druga dilema: treba li pokret nesvrstanosti, neosporo i legitimno zaokupljen konfliktima u sopstvenim redovima, da se okrene sam sebi ili svetu. On mora da se bavi i sobom i svetom. Imajući na umu da su unutrašnji problemi pokreta nesvrstanosti velikim delom nastavak i pojavni oblik međublokovske konfrontacije, najveći zajednički problemi čovečanstva bi, ipak i uprkos mnogim savetima što je daju pokretu, trebalo da imaju jasan prioritet. U tom pogledu je poruka iz Nju Delhija sasvim jasna. Sedma konferencija šefova država ili vlada nesvrstanih ze-

³ Nesvrstanost u suvremenom svijetu, »Vjesnikova« pres-agencija, Zagreb 1979, str. 673.

malja adekvatno je reagovala na akutne opasnosti, lokalne, regionalne i »unutrašnje«, ali u okviru opštepolutičke strategije i dugoročnih ciljeva pokreta.

Mislim da je korisno uporediti »Izjavu o opasnosti od rata i apel za mir« Beogradske konferencije (zajedno s njenim pismima Džonu Kenediju i Nikiti Hruščovu) sa »Njudelhijskom porukom«, odnosno s novim apelom nesvrstanih zemalja velikim silama.

Neodoljivo se nameće, pre svega, upoređivanje uslova u kojima su nesvrstane zemlje smatrale za potrebno da se obrate supersilama. Godine 1961. je »hladni rat« bio na vrhuncu i karipska kriza (pritisk Sak Sjedinjenih Američkih Država na Kubu i instalisanje sovjetskih raketa na kubanskoj teritoriji) pretila je neposrednim američko-sovjetskim sukobom. Danas je takav neposredni sukob manje verovatan, ali, ako se nastavi degradacija sovjetsko-američkih odnosa, nisu isključene rizične posredne konfrontacije, koje mogu da dovedu do katastrofe. Situacije su i slične i različite.

To važi i za pomenute poruke nesvrstanih zemalja. U obema se velike sile pozivaju da obustave »ratne pripreme« (Beogradska konferencija), odnosno »utakmica u naoružavanju« (Delhijska konferencija). U obema se apeluje na njihovu svest o njihovim odgovornostima. Za dvadeset dve godine su, međutim, znatno porasli politička težina i samosvest pokreta nesvrstanosti. To se oseća i u njihovim porukama velikima. Treba, doduše, naglasiti da su već u ono davno vreme kada su se u oba bloka još podgrejavale iluzije da bi u nuklearnom ratu moglo biti pobednika, nesvrstane zemlje saopštile: »U ovo doba atomskog oružja i nagomilavanja sredstava za masovno razaranje takav sukob i rat neizbežno bi doveli do pustošenja dosad neviđenih razmera, ako ne i do uništenja sveta«. ⁴ Politički realizam nesvrstanosti bio je neosporno superioran. Dodavalo se, međutim, da su sve »države i narodi trajno zainteresovani i stalo im je da stavovi i postupci velikih sila budu takvi da čovečanstvu omoguće da napreduje na putu prema miru i blagostanju, a ne prema kobnom uništenju«. ⁵ Učesnici Beogradske konferencije nisu gajili iluzije da bi racionalni međusobni odnosi supersila sami po sebi omogućili čovečanstvu »mir i blagostanje«, ali stil njihovog apela odražava tadašnje jačanje blokova kojima suvereno upravlja po jedna sila — hegemon, kao i tadašnje razmere i političku mladost pokreta nesvrstanosti. Sposobnost supersila da se međusobno unište, uništavajući usput i ostali svet, nije se od tada smanjila, nego se povećala, ali je svet

⁴ Ibid, str. 679.

⁵ Ibid.

danas manje »bipolaran«. Uz Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez konstituisali su se ili rekonstituisali drugi centri ekonomske, političke, delom i vojne moći (Zapadna Evropa, Japan, Kina). A pokret nesvrstanosti je, i po razmerama i po prestižu, uveliko ušao u doba zrelosti i s punim pravom govori »u ime većine čovečanstva«.⁶

Dijagnoza međunarodnih prilika je, zato, sada kompleksnija. Ona počinje od »neravnopravnosti, dominacije i eksploatacije« koji karakterišu međunarodne ekonomske odnose, da bi se preko utakmice u naoružavanju, otpora »jakih« promenama u korist »slabih«, preko mešanja velikih sila u regionalne sukobe, stiglo do »opasnosti od svetske nuklearne katastrofe«.⁷ Tu su, dakle, prave stvari na prvom mestu. Tu je saznanje da su trajne pretnje miru, čak i opstanku čovečanstva, *ugrađene u sam sistem međunarodnih odnosa, ekonomskih i političkih*, a da supersile svojim međusobnim nadmetanjem za uticaj *dalje povećavaju te opasnosti*. Zato je i zahtev velikim silama da obustave utakmicu u naoružavanju dopunjen konstatacijom da ona odvlači »ionako ograničena materijalna sredstva naše planete, uništavajući ekološku ravnotežu i odnoseći veći deo naših vrhunskih naučnih saznanja za beskorisne i destruktivne težnje«.⁸ Ukazujući na to da je današnja ekonomska kriza zaista globalna, po obimu i po karakteru, nesvrstane zemlje saopštavaju da i rešenja moraju biti globalna. Pleoaje za globalne pregovore upućuje se *svim razvijenim zemljama, a pre svega supersilama*, i jednoj i drugoj. Odgovornost tih sila ne ograničava se na utakmicu u naoružavanju. One se smatraju odgovornim za sudbinu pregovora na kojima bi se, makar i postepeno, rešavali najkrupniji egzistencijalni problemi čovečanstva. I po prostoru koji mu je posvećen i po značaju koji mu se pridaje, ovde je odnos Sever-Jug na prvom mestu. Suprotno blokovskoj logici, napetost Istok-Zapad i njegove posledice posmatraju se u kontekstu onog prvog važnijeg odnosa.

Nesvrstanost se, očigledno, potpuno oslobodila shvatanja (pretvorenog u dogmu) da budućnost sveta zavisi isključivo od toga da li će Sovjetski Savez i Sjedinjene Američke Države uspevati međusobno da koegzistiraju. Polazeći od činjenice da oni to kako-tako čine već odavno, a da bi mogli i bolje, pokret nesvrstanosti uspostavlja, i u dijagnozi i u predlozima za terapiju, pravi red vrednosti.

⁶ »Njudelhijska poruka«, prema indijskoj agenciji PTI.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

Kao put ka rešenju, on predlaže pregovaranje o svim uzrocima nestabilnosti međunarodnih odnosa — strpljivo, realističko, ali dobronamerno — uz učešće svih zemalja, uključujući najmoćnije, koje ne mogu imati posebna prava, ali, po prirodi stvari imaju posebne odgovornosti.

Konferencije nesvrstanih zemalja nisu, ponavljam, izraz celokupne aktivnosti njihovog pokreta, ali su uvek značile mnogo. To važi i za Konferenciju u Nju Delhiju. Ona neće biti zapamćena po neočekivanim i spektakularnim novinama, ali će se sigurno pamtiti kao krupan korak nesvrstanošći po neravnom i trnovitom putu dobro promišljenog i odgovornog državištva.